

ประเทศไทยควรเป็นมหาอำนาจทางการแพทย์

พยาบาลไทยควรเป็นพยาบาลที่ดีที่สุดในโลก

ประเวศ วะสี

๑

จุดแข็งของพยาบาล ๖ ประการ

ข้อบทความนี้จึงใจตั้งขึ้นเพื่อให้คิดใหญ่ในเรื่องการพยาบาลในโอกาสที่มีการฉลองครบ ๖๐ ปีของสำนักการพยาบาลที่ต้องคิดใหญ่เพราะเรื่องการพยาบาลเป็นเรื่องใหญ่ด้วยเหตุผลอย่างน้อย ๖ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) การพยาบาลเกี่ยวข้องกับชีวิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่ครรภ์มารดาจนถึงเชิงตะกอน คุณภาพชีวิตของมนุษย์ทุกคนและทุกระยะเกี่ยวข้องกับการพยาบาล จึงกล่าวได้ว่า “การพยาบาลเพื่อคนทั้งมวล” (Nursing For All)

(๒) ในเมื่อการพยาบาลเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ของชีวิต อาชีพพยาบาลจึงเป็นที่ต้องการมากทุกแห่งหน เป็นอาชีพที่ไม่มีกรว่างงาน (No unemployment profession)

ในปัจจุบันที่กำลังมีวิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป มีสภาวะการว่างงานสูง บัณฑิตจบใหม่ไม่มีงานทำ แต่อาชีพพยาบาลมีความต้องการมากขึ้นทุกแห่งหน ประเทศไทยควรผลิตพยาบาลเพิ่มขึ้นทั้งเพื่อสนองความต้องการในประเทศ และเพื่อการบริการเพื่อนมนุษย์ในประเทศอื่นด้วยก็ได้

(๓) แม้ในระบบบริการสุขภาพจะต้องการบุคลากรหลายประเภท ในหมู่บุคลากรสุขภาพหลายประเภทนี้ พยาบาลเป็นบุคลากรพหุศักยภาพ (Multipotential) มากที่สุดคือ ทำการพยาบาลทั่วไปก็ได้ ทำการพยาบาลเฉพาะทางก็ได้ ทำการรักษาเป็นพยาบาลเวชปฏิบัติก็ได้ เป็นพยาบาลชุมชนก็ได้ เป็นนักวิจัยก็ได้ เป็นนักจัดการก็ได้ ในปัจจุบันมีพยาบาลทั่วประเทศประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน และมีสถาบันการผลิตกว่า ๘๐ แห่ง การเป็นบุคลากรที่มีจำนวนมาก และเป็นบุคลากรพหุศักยภาพ พยาบาลจึงเป็นบุคลากรหลักในการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ

- (๔) พยาบาลเป็นอาชีพที่ใกล้ชิดและมีโอกาสเห็น “แววตา” คนไข้มากที่สุด บุคลากรสาธารณสุขบางประเภทเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีทางสุขภาพมากกว่าเกี่ยวข้องกับคนโดยตรง การพยาบาลนั้นเกี่ยวข้องกับคนโดยตรงมากกว่าอาชีพอื่นใด ในสมองของเราทุกคนมีส่วนที่ไวต่อการรับรู้ อารมณ์ความรู้สึกของเพื่อนมนุษย์ จากแววตา สีหน้า ท่าทาง สัมผัส พยาบาลจึงรับรู้ความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์มากกว่าอาชีพอื่น เมื่อรับรู้แล้วก็เกิดความเห็นใจ (Empathy) และอยากทำเพื่อเพื่อนมนุษย์ (Altruism) ซึ่งรวมเรียกว่ามีหัวใจความเป็นมนุษย์ ในสังคมที่ขาดหัวใจของความเป็นมนุษย์กันไปเป็นอันมากเพราะเอาอย่างอื่นมาวางกันไม่ให้นมนุษย์ได้สัมผัส “แววตา” ซึ่งกันและกัน เช่น เอากฎหมาย กฎระเบียบ วิชาการ มาวางกันความเป็นมนุษย์ พยาบาลมีสิ่งวางกันสัมผัสของความเป็นมนุษย์น้อยที่สุด จึงอยู่ในฐานะที่จะมีหัวใจเพื่อเพื่อนมนุษย์สูงมาก
- (๕) พยาบาลมีความเป็นสถาบันสูง ความเป็นสถาบันหมายถึงวิชาความรู้ มีจริยธรรม มีองค์กร เป็นที่เห็นคุณค่าและเคารพนับถือในสังคม การพยาบาลในประเทศไทยลงหลักปักฐานมานาน และมีความเป็นสถาบันสูง คงไม่มีอาชีพอะไรเหมือนพยาบาลไทยที่มีสมาชิกเป็นพระมารดาของพระมหากษัตริย์ถึง ๒ พระองค์
- (๖) ทั้ง ๕ ประการดังกล่าวข้างต้นบวกกับวัฒนธรรมไทยอันอ่อนโยนซึ่งเหมาะในการบริบาลยิ่งนัก ทำให้พยาบาลไทยอยู่ในฐานะที่จะเป็นพยาบาลที่ดีที่สุดในโลก

๒

คิดใหญ่ คิดก้าวข้ามข้อจำกัด

ด้วยจุดแข็งของการพยาบาลไทยดังกล่าวข้างต้น ทุกฝ่ายจึงควรร่วมกันคิดใหญ่ให้ประเทศไทยเป็นมหาอำนาจทางการพยาบาล และให้พยาบาลไทยเป็นพยาบาลที่ดีที่สุดในโลก ในการ “คิดใหญ่” ต้องคิด “ก้าวข้ามข้อจำกัด” (Transcending)

ในการทำอะไรๆมักมีอุปสรรคหรือข้อจำกัดทำให้ทำไม่ได้ ถ้าเราคิดภายในขอบเขตของข้อจำกัด เราก็จะติดอยู่ภายในข้อจำกัดนั้นๆ จำเป็นต้องไขว่คว้าทศวรรษก้าวข้ามข้อจำกัด (Transcending strategy)

ข้อจำกัดมีนานาชนิด เช่น ข้อจำกัดในนิยาม ข้อจำกัดในการยึดถือสถาบันเป็นหลัก (Institutionalism) ข้อจำกัดในการยึดถือวิชาชีพเป็นหลัก (Professionalism) ข้อจำกัดในระบบราชการ ข้อจำกัดในงบประมาณ เป็นต้น การติดขัดข้อจำกัดเหล่านี้คือ เอาประโยชน์ของคนทั้งมวลเป็นตัวตั้ง และหาทางทำได้

๓

วิสัยทัศน์การเป็นมหาอำนาจทางการพยาบาล

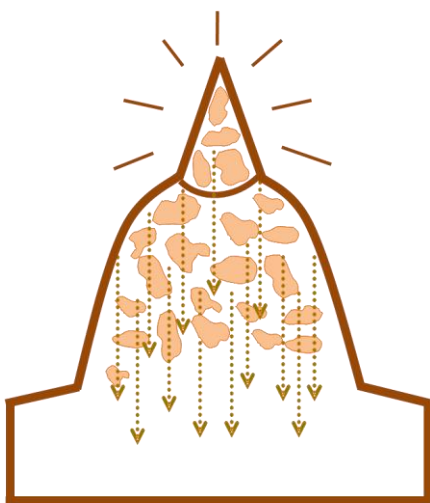
การเป็นมหาอำนาจทางการพยาบาล คือการที่เรามีกองทัพบาบาลที่เข้มแข็ง ทั้งจำนวน ทั้งคุณภาพ ทั้งการจัดการ ให้กองทัพบาบาลที่เข้มแข็งสามารถร่วมสร้างสุขภาพคนไทยทั้งมวล เต็มพื้นที่ของประเทศ และสามารถช่วยประเทศอื่นได้ด้วย

โดยขมวดให้กระชับเข้ามาอีกก็คือ พยาบาลไทยทั้งหมดรวมตัวสร้างสุขภาพคนไทยทั้งมวล และจะร่วมมือกับประเทศอื่นให้เข้มแข็งไปด้วยกัน

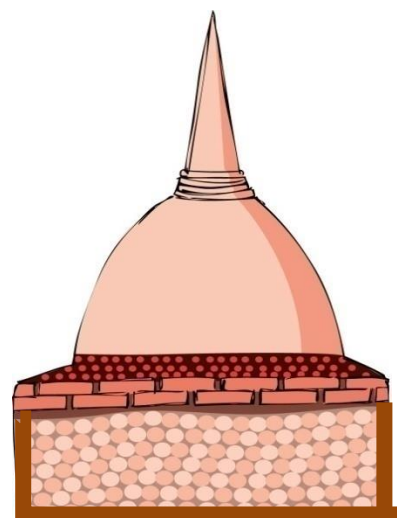
๔

หลักการในการสร้างสุขภาพของคนทั้งมวล

การทำประโยชน์ให้คนทั้งมวลได้จริงต้องใช้หลักคิดสร้างพระเจดีย์จากฐาน ไม่มีพระเจดีย์องค์ใดสร้างสำเร็จจากยอด เพราะถ้าขาดฐานรองรับก็จะพังลง

(ก) สร้างพระเจดีย์จากยอดโดยขาดฐานรองรับย่อมไม่ทั่วถึงยั่งยืน

(ข) สร้างพระเจดีย์จากฐานฐานที่แข็งแรงจะรองรับระบบทั้งหมดให้มั่นคง

ฐานของสังคมคือชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นครอบคลุมทุกตารางนิ้วของประเทศ ถ้าชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งทุกด้าน ฐานของประเทศก็จะแข็งแรง

ฐานของระบบสุขภาพคือระบบสุขภาพชุมชน

โรงพยาบาลใหญ่ๆมีประโยชน์เฉพาะเรื่อง แต่ไม่มีทางสร้างสุขภาพได้โดยทั่วถึง สุขภาพของคนทั้งมวลจะเป็นไปได้ต่อเมื่อระบบสุขภาพชุมชนทั่วถึง ฉะนั้นระบบสุขภาพทั้งหมดควรมีระบบสุขภาพชุมชนเป็นฐาน และเชื่อมต่อถึงกันและกันทั้งระบบ

๕

โครงสร้างระบบบริการสุขภาพของไทยทั่วถึง

โครงสร้างระบบบริการสุขภาพพื้นฐานของประเทศไทยครอบคลุมไปทั่วประเทศ โดยมีโรงพยาบาลศูนย์หรือโรงพยาบาลทั่วไปทุกจังหวัด โรงพยาบาลชุมชนทุกอำเภอ สถานีอนามัย

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	ชุมชน
รพ.ศูนย์/รพ.ทั่วไป	รพ.ชุมชน	รพ.สต.(สถานีอนามัย)	อสม.

หรือ รพ.สต.ทุกตำบล อสม.หรืออาสาสมัครสาธารณสุขในทุกหมู่บ้าน

นอกจากนั้นเมื่อเร็วๆนี้มีพัฒนาการใหม่เพิ่มเติมไปจากนี้ คือ มีการผลิตพยาบาลของชุมชน โดยความร่วมมือของ อบต. โรงพยาบาลชุมชนและคณะพยาบาลศาสตร์ หรือวิทยาลัยการพยาบาล ริเริ่มโดยโรงพยาบาลน้ำพอง อบต.น้ำพอง คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น พยาบาลที่จบในโครงการนี้ไปประจำทำงานในชุมชน โดยอบต.เป็นผู้จ่ายเงินเดือน ขณะนี้โครงการผลิตพยาบาลของชุมชนกำลังขยายตัวออกไปเรื่อยๆ โดยมีเป้าหมายพยาบาล ๑ คน ต่อ ๒ หมู่บ้าน

อีกโครงการหนึ่งเรียกว่า นักสุขภาพครอบครัว (นสค.) ทดลองที่อีสานเหนือ ริเริ่มโดยนายแพทย์นิทัศน์ ร่ายยาวา เมื่อเป็นผู้ตรวจราชการสาธารณสุข นสค.อาจเป็นผดุงครรภ์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือพยาบาล แต่ละคนดูแลประชากร ๑,๒๕๐ คน โดยใกล้ชิดและต่อเนื่อง ในหลักการของหมอประจำครอบครัว

ทั้งโรงพยาบาลของชุมชน และนักสุขภาพครอบครัว ทำให้เห็นความเป็นไปได้ที่คนไทย
ทั้งประเทศจะมีหมอประจำครอบครัว และสปช.สามารถพัฒนาระบบการจ่ายเงินให้เรื่องนี้มี
ความเป็นไปได้มากขึ้น ถ้าคนไทยทุกคนมีหมอประจำครอบครัวจะเป็นเรื่องพลิกผันที่ใหญ่มากจะ
ทำให้เรื่องที่เป็นไปไม่ได้เป็นไปได้เช่น ผู้สูงอายุทุกคนได้รับการดูแลที่บ้าน คนไทยทุกคนได้รับการ
ตรวจกรอง และควบคุมโรคความดันโลหิตสูง และเบาหวานเป็นต้น

โอกาสแห่งบริการใกล้บ้านใกล้ใจ คนไทยทุกคนมีหมอประจำครอบครัวไม่ไกลเกินเอื้อม
และพยาบาลมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ความฝันนี้เป็นจริง

๒.

เครือข่ายพยาบาลที่เชื่อมต่อถึงกันทั่วประเทศ

ระบบประสาทเป็นเครือข่ายโยงใยถึงกันทั้งร่างกาย จินต

พยาบาลทั้งประเทศก็ควรเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเชื่อมต่อถึงกันทั่วประเทศ

แม้ระบบที่เป็นทางการ พยาบาลจะสังกัดหน่วยงานที่แยกๆกัน

แต่ด้วยใจ ด้วยเป้าหมายเดียวกัน ด้วยการติดต่อสื่อสาร ด้วยความไม่เป็นทางการ
พยาบาลสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายติดต่อถึงกันทั้งหมด

อย่าให้ความเป็นทางการเป็นอุปสรรคต่อความดี ดังที่บอกไว้ล่วงหน้าแล้วว่าเราจะต้อง
“ก้าวข้ามข้อจำกัด” เพื่อประโยชน์ของประชาชนทั่วประเทศ

เรื่องการส่งต่อผู้ป่วยที่พูดกันมาหลายสิบปีแล้วก็ยังคงเป็นปัญหา ถ้าพยาบาลเชื่อมโยง
เป็นเครือข่ายถึงกันหมด ตั้งแต่ หมู่บ้าน - ตำบล - อำเภอ - จังหวัด - โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย -
โรงพยาบาลเอกชน

การส่งต่อทั้งขึ้นและลงก็จะไร้รอยตะเข็บยิ่งขึ้น

ฉะนั้นควรมีความพยายามทุกวิถีทางให้พยาบาลรู้จักวิธีการทำงานของกันและกัน และรู้จักกันเป็นส่วนตัวให้มากที่สุด มี ๒ เรื่องใหญ่ๆที่น่าทำมาก คือ

(๑) ให้พยาบาลในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปอาสาสมัครไปทำงานที่โรงพยาบาลชุมชน ได้โดยมีเบี้ยเลี้ยงค่าตอบแทนอย่างพอเพียง

(๒) นักศึกษาพยาบาลจากทุกคณะพยาบาลศาสตร์ และวิทยาลัยการพยาบาล ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานในชุมชน

ทั้ง ๒ เรื่องจะส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบสุขภาพชุมชน และส่งเสริมให้พยาบาลเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายมากขึ้น

๗.

การจัดองค์กรพยาบาล สมัชชาการพยาบาลแห่งชาติ

พยาบาลมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรต่างๆค่อนข้างเข้มแข็ง เช่น ชมรม สมาคม สภาการพยาบาล ควรมีการรวมตัวกันตามพื้นที่คือ ในแต่ละจังหวัดพยาบาลทั้งหมดควรรวมตัวกันเป็นองค์กร เป็นมูลนิธิ หรือสมาคม ที่สามารถมองภาพรวมของทั้งจังหวัด คือ ระบบสุขภาพของจังหวัด ความต้องการกำลังสายพยาบาลทั้งหมด ทั้งพยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล ผู้บริหาร ให้มีการผลิตและพัฒนาากำลังสายพยาบาลให้พอเพียงทั้งจังหวัด ควรใช้หลัก CBL หรือ Context – Based Learning คือการเรียนรู้ในบริบทของงาน ในทุกจังหวัดมีงานทุกระดับพอเพียงกับการเป็นฐานการเรียนรู้อยู่แล้ว แต่ละจังหวัดจึงสามารถพึ่งตนเองได้ในการพัฒนากำลังพยาบาลจากฐานการทำงานในจังหวัด โดยแนวคิดการพึ่งตนเองของการพัฒนากำลังพยาบาลในแต่ละจังหวัด จะทำให้พัฒนาการเกิดขึ้นโดนทั่วถึงและรวดเร็ว

ควรมีการจัดประชุมสมัชชาพยาบาลจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติ ถ้าสามารถจัดประชุมสมัชชาการพยาบาลระดับชาติได้อย่างสม่ำเสมอและมีคุณภาพ ก็จะเป็นเครื่องมือของการสร้างความเป็นมหาอำนาจทางการพยาบาล

วงการวิจัยระบบการพยาบาลควรจะมีวิสัยได้แล้วว่าระบบการพยาบาลของประเทศอาเซียนเป็นอย่างไร และถ้าจะทำให้การพยาบาลในทุกประเทศเข้มแข็ง จะต้องร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างไรบ้าง ประเทศไทยตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางอาเซียนอยู่แล้ว คงจะต้องทำตัวเป็นศูนย์กลางความร่วมมือในเรื่องต่างๆ รวมทั้งเรื่องพยาบาลด้วย

การเป็นมหาอำนาจคือการมีความแข็งแกร่งในตัวเองและช่วยเหลือคนอื่นได้
ขอให้กำลังใจพยาบาลทั้งมวล โดยกล่าวว่า
พยาบาลไทยหัวใจพระโพธิสัตว์

ขอให้ประเทศไทยเป็นมหาอำนาจทางการพยาบาล ขอให้พยาบาลไทยเป็นพยาบาลที่ดีที่สุดในโลก
